

מקורות לשיעורו של הרב דוד לנדאו

"צחוק ושמחה"

הספר עין אי"ה למרן הרב קוק זצ"ל כרך שבת א' עמודים 117 – 119

33.

ולשחוק אמרתי מהולל זה שחוק שמשחק הקכ"ה עם הצדיקים בעוה"ב. שני מינים יש בעונג ואושר, המין האחד הוא המורגש בנפש באופן מתון, ממלא אותה קורת רוח ותקוה טובה אבל אין עמה רעש והמייית חיי שמחה והרגשת עונג עמוק ומרעיש, ויש מין עונג שבא אל הנפש בשטף וחזקה וממלא אותה עז ועליזות ששון בהרעשה. והנה אלה המינים יש להם יחס באמת אל ערך התדיריות והמקרייות שבחיים, אלא שאנו באים עליהם לא מצד ההשקפה של חילוק התדיריות והמקרייות, אלא מצד ההשקפה של הנחת-רוח האטי לאותו הדופק בחזקה ומרעיש. והנה בעוה"ז יבור לו כל איש מיושב בדעתו, אם יהיה בידו לבור גורל לעצמו, את אותו חלק העונג ההולך לאט ומשובב את הנפש במנוחה. וטעם הדבר הוא, שאע"פ שבאמת העונג והשמחה הבאים בהרעשה וכח שאון רב ועמוק, הלא הנעים והטוב שבהם הוא יותר מרובה ויותר מוחש, מ"מ הרי אנו יודעים את מצב החיים שהוא מלא חליפות, ע"כ יותר ראוי שימצא האדם במצב השינוי וקורת הרוח של מנוחה, שאז לא תחרידו כ"כ כל תמורה וירידה, משישים מבטו בעליזות החיים בשאון אע"פ שיהיו מוצלחים. כי ממצב של רעש שמחה ועליזות, יותר מר ויותר כבד לסבול את ההתהפכות של המסיבות בקחתן להן צורה של קדרות ויגון. נמצא שיסוד הבחירה בחיי השקט על חיי העליזות השאונית איננה בנויה מפני שיש חסרון עצמי בריבוי העונג, כ"א מפני שכפי מקרי עולם התמורה אין ראוי להאדם להתקשר בחיים טובים של שאון ורעש כ"א של השקט ומנוחה. אבל בעוה"ב, עולם שכולו טוב, עולם שבאור פני מלך חיים יזהירו כזוהר הרקיע ישרי לב ההולכים בדרכי ד' ואורו, יותר נאה להם אז מדת החיים המלאה עונג מלא, עונג השוטף ברב שפע ומפעים בחזקה, עונג הדומה לציור השחוק. "אז ימלא שחוק פיניו", "לשחוק אמרתי מהולל", משובח: לשחוק, לחייל[ם] מלאים עז ועונג שוטף עצום ורב מאור פני ד' וההתענג על טובו. שחוק שמשחק הקנ"ה עם הצדיקים בעוה"כ. השחוק שיד ד' תניחהו, השחוק שהעונג האלהי בו גלוי ונחשף, הוא מהולל מאד, ואינה דומה כלל מדת חיים מצומצמים ההולכים לאט, הרפים בהרגשתם - ע"כ עונג שלהם הוא ברגש כהה, וכצללים ינודו - למדת חיים מלאי עז ד', בעת "נודעה יד ד' את עבדיו", במקום שאין שום חשש ודאגה לערבוב השמחה וחילופה, שהרי הקב"ה הוא המשחק עם הצדיקים בעוה"ב, שהרי מאורו הגדול יראו אור שאין עמו חושך, חיים שאין עמם מות, שמחה שאין עמה עצב. ובמצב כזה ודאי הוא שהוא משובח ערך החיים כשמקבל הרגשותיו הטובות ברב עז וכח איתן, בכח מתפרץ וממלא את הנפש על כל גדותיה. "לשחוק אמרתי מהולל".

34.

ושבתי אני את השמחה זו שמחה של מצוה, ולשמחה מה זו עושה זו שמחה שאינה של מצוה. ההתנהגות בדבר הנטיות הטבעיות של האדם ע"פ דרכי הצדק המוסר והתורה, אפשר שיפלו בהם שני מיני טעיות רחוקות זו מזו בקצוותיהן, שהרי האדם כמו שהוא נולד בטבעו הפרוע עיר פרא אדם יולד"י צריך הוא להכשר ותיקון בנטייתו והדרכתו. אמנם ההכשר והתיקון צריך להיות לא להדריכו ההיפוך ממה שהוא עליו מוטבע, כי בזה לא יצליח, כ"א לחקור בחכמה את המטרה השכלית של הנטיות הטבעיות שבו, ולהעמידן במערכת הנהגתן לא ע"פ פראותן הטבעית כ"א ע"פ המטרה של החכמה והצדק שלמענם נוצרו. נמצא שמי שמסתכל בגרעיותן של הנטיות הטבעיות שבאדם כשהן הולכות ע"פ הטבע הגס, ובעבור זה הוא מתקצף עליהן להעביר עליון את הדרך ולהנהיג את נפשו, או את נפשות זולתו, ע"פ דרך שכל שהיא הפוכה מהנטיות הטבעיות, ודאי לא יצליח. אמנם גם הטועה ואומר, מאחר שאי אפשר להנהיג את האדם באורח הפוך מטבע נפשו, ע"כ יבור לו דרך הנהגה רק ע"פ עצם הטבע של הנטיות הנפשיות כמו שהן, דרך זו כזה הוא רשע כסל ומביא לדרכי מות, וטוב לפני האלהים ימלט ממנו. רק צריך להכיר בדעת וחכמה את אמתיות הנטיות הטבעיות של האדם ולהעלות אותן שיתנהגו ע"פ תכונתן, לא מצד הנטיה הטבעית השפלה כ"א לכוון אותן ע"פ תכליתן, שתכלית המצאן באדם היא בשביל התעודות המושכלות שלהן. ע"כ רק אז יתמלאו הנטיות בצ[ב]יון האנושי, כשיהיו שתולות ע"פ דרכי הצדק האלהי והיושר התורני. השמחה היא אחת מהנטיות הטבעיות לאדם, האדם הבריא בנפשו וגופו יהיה תמיד עלו ושמח, וזאת היא הצורה הטבעית של הנפש הבריא. אמנם הציור הפנימי של השמחה הטבעית, כל זמן שהיא עומדת רק בשפלותה הטבעית היא בנויה על דברים כ"כ דמיוניים, עד שבהגיע בהם יד השכל ילכו תמסוהיו כלא היו, והשמחה תהפך לתוגה. כי כל הציורים הנכנסים בנפש האדם בטבעו הפראי שאומר לו לבו לשמח בעבורם, אינם כדאי כלל לשמח בהם. השמחה הגסה של מלאת ספק התשוקות המורגשות, לא ימלאו את נפש האדם באמת, ואחריתן תבא מפח נפש, כי סוף כל סוף הלא יעמוד האדם על השקר והתוהו שיש בהן. אמנם לא מפני זה נוכל להפוך את המציאות לאין, ולהכחיש בטבע השמחה שהיא מתנת אלהים לנפש האנושית, כ"א אנו צריכים לקחת את הנטיה הבריא הזאת ולמלאותה בציורים האמיתיים, ולהודיע לנפש את מטרת נטייתה זאת למען תחת היותה נשענת לפי הטבע הפראי על יסודות דמיונות שוא, תהיה מיוסדת על אדני אמת ודברים הקיימים לעד. ותחת השמחה שאינה של מצוה, הטבעית בנפש האנושית שלא עלתה במעלות התורה והמוסר, לא יעביר האדם ממנה את הנטיה הזאת, רק את הצהלה והשמחה הילדותית יקח עמו בעצם תמותה, (כ"א) [רק] יבור לו את התעודה השכלית שלה, שהיא השמחה של מצוה, השמחה בהשגת האמת, בדעת ד' ותורתו, בשמחת הנפש לעשות צדק ומשרים, ולמלא את כל החובות התורניות והשכליות המוטלות עליו במעשה ובשכל, בשמחה וטוב לב, שאז אחרית ותקוה גדולה נשקפת לשמחתו הטבעית, ורק אז בהיותה מתחברת אל התכונה השכלית תעמוד על עצם טבעה. ע"כ אמר "ושבתי אני את השמחה", כלומר השמחה הידועה והטבעית לאדם בעצם טבעו הילדותי, הנני משבחה שהיא ראויה להשאר חיה וערה בטבעו של אדם ועומק נפשו, אחרי כל עליותיו בחכמה

ובחסידות, במוסר וצדק. אמנם לשמחה כזאת שמחה של מצוה, הנטיה הטבעית כשמתחברת אל היושר השכלי וההגיוני ראויה היא לשבח. אבל כשהטבע ישאר בשפלותו, ורק ע"פ רגשותיו העיוריים ישים דרכו בחיים, הלא לא יקום לאורך ימים, כי החיים והשכל יטפחו על פניו ויאמרו לו לשמחה מה זו עושה", החשבון שעליו נוסדה הצהלה הילדותית הלא הוא כולו שקר ותוהו, הדבר הנוצץ מרחוק ממראה עליזת החיים החיצונית יאמת הבירור האמיתי את שקרו. א"כ " לשמחה מה זו עושה". אלא על מה הנטיה העדינה והנחמדה הטבעית הזאת עומדת באדם, כ"א להעמידה על יסודה הנכון, על יסוד שמחה של מצוה שהיא ראויה להיות דבקה עם האדם תמיד כל ימי חייו. "ואני בד' אעלוזה אגילה באלהי ישעי". שמחת ההשגה השכלית, שמחת ההדרכה המוסרית בנטיות מדותיו הפנימיות לצד הטוב והחסד המתבאר בדרכה של תורה, שמחת המעשה בעשיית כל המצות השכליות והשמעיות שמכילות מטרות קדושות נצחיות ונשגבות, שהמה ראויות להטביע את החותם של השמחה הטבעית על החיים באמת, ישמח לב מבקשי ד"י".